

PIET BOLWERK

HOEDER VAN
CULTUURHISTORIE
OP TWEE
CONTINENTEN

Marcel La Rose

PIET **BOLWERK**

HOEDER VAN
CULTUURHISTORIE
OP TWEE
CONTINENTEN

Marcel La Rose
2022

PIET
BOLWERK

HOEDER VAN
CULTUURHISTORIE
OP TWEE
CONTINENTEN

*Uit vrees mijn eigen stem te horen
Droomde ik meer gedichten dan ik schreef*

Rudolf van Lier
Praehistorie
1939

© 2022 Marcel La Rose
Ontwerp omslag en binnenwerk: Fabdesign
Fotobewerking: Ruben San A Jong
Auteursportret: Marcel La Rose
ISBN 9789083275604
NUR 320

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van LaRose Urban Projects, uitgever, Huntum 50D, 1102 JD Amsterdam.

Inhoud

1	Voorwoord	6
2	Bescheiden afkomst, grote ambities	10
3	Gesegmenteerde samenleving Geen tekentafels voor linkshandigen	26 31
4	Het Surinaams Museum Naar de Marrons	34 41
5	Tweemaal Leiden De Leidse vriendengroep	54 59
6	Arawakse potten met kikkeroren en Keulse baardmankruiken Door het moeras naar de Hertenerits	62 70
7	Cultureel kolonialisme vanuit Den Haag	78
8	Een zinderend Paramaribo Opzwepende dansmuziek vanuit het clubhuis	84 89
9	Stoelendans in het museum Expeditie naar Chinalé	92 96
10	Met Leopold III de jungle in Zoeken naar de Akoerio's Anapaïke, stamhoofd van het Wayanavolk	102 110 118
11	De definitieve breuk	120
12	Hulp uit onverwachte hoek Protest van de progressieven De Akoerio's eindelijk in beeld	130 134 136
13	Otterlo	148
14	De balans opgemaakt	156
15	Lichtpunten onder een lekkend dak?	160
16	Appendix – Brief van Bubberman aan Schouten	164

1 Voorwoord

Op een vroege ochtend in 1968 vertrekt een expeditie met drie korjalen uit het Wayanadorp Pleike in het Surinaamse oerwoud. Er hangen nog flarden mist over het koude water van de snelstromende Litanirivier. Bestemming is het Inheemsenplaatsje Chinalé, dat dicht tegen de Braziliaanse grens aan ligt. Het wordt een lange reis onder de hete tropenzon. Aan boord zijn het opperhoofd en de geestelijke leider van het Wayana volk. Zij begeleiden documentairemakers uit Amerika, die het dagelijkse leven en de cultuur van deze oorspronkelijke bewoners van Suriname mogen filmen. Aan boord is ook expeditieleider Piet Bolwerk uit Paramaribo, de man tot wie iedereen zich wendt die naar het diepe Surinaamse binnenland wil reizen. Een man met een missie.

Piet Bolwerk met Radin, de vaste expeditiekok van het Surinaams Museum, op de Paloemeurivier.
(Archief Piet Bolwerk)

Dit is het levensverhaal van Piëtro Bertus Mathjeu Bolwerk. Oftewel Piet, zoals hij zijn hele leven lang door iedereen genoemd zal worden. Zijn bewogen en avontuurlijke leven laat zich vertellen als een kroniek van de Surinaamse postslavernij en koloniale samenleving, waarvan de historische gevolgen, de pijn en de gevoeligheden ook nu nog niet helemaal goed begrepen zijn.

Het is de grote droom van Piet Bolwerk geweest om met inzet van kennis over de cultuurhistorie bij te dragen aan de natievorming van Suriname. Hij verrichtte in de jaren '60 van de vorige eeuw in het jonge land pionierswerk bij de opbouw van een museale traditie. En hij zette zich als archeoloog en directeur van het Surinaams Museum sterk in voor de verspreiding van kennis over de vroegste culturen die het gebied hebben bewoond. Door zijn visie kwam hij in conflict met het Nederlandse kolonisatiebeleid.

Het verhaal van Piet Bolwerk, en met hem van zoveel andere prominente generatiegenoten, verdient het om verteld, opgetekend en niet vergeten te worden. Met grote genegenheid en veel plezier heb ik deze taak van opschrijven en doorvertellen op mij genomen. Piet Bolwerk is de jongere broer van mijn moeder Delie. Hij was altijd meer mijn oudere broer dan mijn oom. Ik heb door de jaren heen veel met hem opgetrokken.

Als Piet in 1934 wordt geboren in Paramaribo, mogen de voormalige tot slaaf gemaakte Afrikanen en hun nakomelingen zich nog maar zestig jaar vrijelijk in de

kolonie bewegen. De slavernij is weliswaar in 1863 officieel afgeschaft, maar de Nederlandse regering had bepaald dat de 'vrijgemaakten' nog tot 1873 verplicht op de plantages moesten blijven werken, om faillissement van de koloniale bezittingen af te wenden. In de beleving van Surinamers in die jaren '30 is de slavernij nog niet zo ver weg. De ouderen kunnen zich die tijd nog goed herinneren.

Intussen worden in alle windstreken alweer nieuwe arbeiders voor de plantagekolonie geronseld. Personen uit Brits-Indië, uit Nederlands-Indië en uit andere delen van Azië en het Midden-Oosten, die onderling verschillen van taal, van cultuur en van godsdienst worden onder erbarmelijke omstandigheden aan de koloniale gemeenschap toegevoegd. Tegelijk doet de kolonisator er alles aan om maximale bestuurlijke en maatschappelijke controle over deze complexe samenleving te blijven behouden. Al in de eerste helft van de 20e eeuw worstelt de samenleving met het moeizame proces van eenwording; en dat proces is nog lang niet afgelopen.

Om het leven van Piet Bolwerk in deze historische context te begrijpen verwijs ik in hoofdstuk 3 naar het proefschrift *Samenleving in een Grensgebied* van Rudolf van Lier. Dit wetenschappelijke standaardwerk vormde in 1949 de eerste sociaal-historische studie van de koloniale Surinaamse maatschappij. Veel wat Van Lier in sociologische termen beschreef, heeft Piet in zijn bewogen leven persoonlijk beleefd.

In Piets geboortjaar 1934 wordt het boek *Wij slaven van Suriname* van Anton de Kom gepubliceerd. Het boek is een felle aanklacht tegen de uitbuiting en het historische onrecht dat de kolonie wordt aangedaan. De Kom wordt vanwege zijn activisme gevangengenomen en gedeporteerd uit de kolonie.

In 1971 voelt ook Piet zich gedwongen om met zijn gezin zijn vaderland te verlaten. Hij wordt niet door de autoriteiten weggestuurd uit de kolonie. De methoden om mensen te beteugelen zijn dan al veel subtieler geworden. Hem wordt het werken onmogelijk gemaakt. Zijn werkgevers, de bestuurders van het Surinaams Museum, maken hem uit voor fantast, een kwalificatie die hem zeer kwetst. Voor hem is het onvermijdelijke vertrek een levenslange teleurstelling. Vele anderen met hem maken hetzelfde proces mee. Toch weet Piet in Nederland een glanzende carrière op te bouwen. Hij krijgt grote waardering als directeur van het internationaal vermaarde Nederlands Tegelmuseum en wordt een erkend autoriteit op het gebied van Hollandse tegels en keramiek als nationaal erfgoed. Met slechts het diploma van de lagere technische school op zak maakte hij een carrière die niet voor mogelijk werd gehouden. Piet was, zichtbaar trots, aanwezig bij mijn eigen afstuderen als geograaf aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Dat hij zelf geen academische titel had was in zijn carrière vaak tegen hem gebruikt.

Ik realiseer mij goed dat het levensverhaal van Piet Bolwerk een momentopname vormt van een situatie die vele decennia achter ons ligt en dat de Surinaamse samenleving intussen erg veranderd is. Bijvoorbeeld als het gaat om het voortgaande

emancipatieproces van vooral de Marrons; de nakomelingen van Afrikanen die de slavernij ontvluchtten en diep in de Surinaamse oerwouden nieuwe vrije gemeenschappen stichtten. En van de inheemsen, oftewel Indianen zoals ik ze soms omwille van de historische context benoem; de oorspronkelijke bewoners die de Europeanen bij hun aankomst kwamen aantreffen op het continent. Wat onveranderd actueel blijft, is de confrontatie van Piet Bolwerk met het vraagstuk van natievorming in een wereld waarin volkeren binnen de grenzen van een land door migratie en vluchtelingenstromen onafwendbaar diverser en multicultureler worden. Ook actueel blijft het vraagstuk van de rol van kennis over cultuurhistorie binnen dit proces. In Suriname, maar ook in Nederland houden deze vraagstukken ons onverminderd bezig. In het laatste hoofdstuk geef ik hier aandacht aan.

Voor de samenstelling van dit boekwerk heb ik intensieve gesprekken gevoerd met Piet en zijn vrouw Gré. Zij verleenden mij ruimhartig toegang tot hun persoonlijke foto- en documentenarchief. De interviews met Piet zijn in tekstkaders opgenomen. Ik deed dit schrijven in nauw contact met mijn neef Robert, de zoon van Piet en Gré Bolwerk. Mede dankzij de hulp van Robert bij het bevragen van zijn ouders en bij het doorspitten van hun privéarchief konden bijna vergeten persoonlijke herinneringen aan dit verhaal worden toegevoegd. Mijn grote dank daarvoor. Voor de inhoud van deze tekst, de interpretatie van de feiten en het plaatsen daarvan in een bredere context, draag ik verder alle verantwoordelijkheid.

Veel dank ben ik verschuldigd aan Wim A.E. Jansen, met wie ik jaren geleden prachtige tijden heb beleefd op de redactie van *Dagblad Trouw*. Zijn waardevolle tips en zijn bereidheid om de eindredactie te voeren over deze tekst hebben mij enorm geholpen.

Ook dank aan dierbare vrienden die hebben meegelezen; in het bijzonder Ernestine Comvalius, grondlegger en voormalig directeur van het Bijlmerparktheater en kenner van de historie van het Surinaamse activisme.

Piet had het zoveelste slachtoffer van koloniale willekeur en onderdrukking kunnen worden. Met zijn bijzondere persoonlijke kwaliteiten, met Gré en de zoons aan zijn zijde, en met goede vrienden om zich heen ontkwam hij aan dat treurige lot. Maar er zijn zoveel generatiegenoten die er niet aan hebben kunnen ontsnappen. Het verhaal dat ik hier over Piet vertel is ook een ode aan al die stille slachtoffers van het kolonialisme in Suriname.

Piet Bolwerk heeft het leven geleid uit een spannend jongensboek. Hij beleefde avonturen in het ongerepte Surinaamse oerwoud op plekken waar nog weinig stedelingen waren geweest. Zijn sprankelende geest en inzichten zullen voortleven bij allen die het genoeg hebben gehad om hem persoonlijk te mogen kennen.

Marcel La Rose
Amsterdam, maart 2022

Piet Bolwerk zit in 1975 tijdens de ceremonie rondom de onafhankelijkheid van Suriname geëmotioneerd op de eretribune. Het doet hem pijn dat hij geen onderdeel is van de nieuwe natie. Vier jaar daarvoor is hij naar Nederland vertrokken, als 'fantast' weggepest door de koloniale elite.

Als archeoloog en directeur van het Surinaams Museum zette Piet Bolwerk zich met hart en ziel in voor een eigen geschiedschrijving in de Nederlandse kolonie. Hij ondernam talloze expedities naar het ontoegankelijke binnenland en de mangrovemoerassen aan de kust, op zoek naar restanten van de oudste culturen in het jonge land. Hij bracht waardevolle archeologische en culturele vondsten terug, maar kreeg daar nauwelijks erkenning voor. Zijn ideaal, de eenheid bevorderen in het land met zijn erfenis van grote etnische diversiteit, strandde in kleinzielige koloniale politiek. In Nederland had Bolwerk alsnog een mooie carrière als museumdirecteur.

Marcel La Rose (1951) is sociaal geograaf en bestuurder. Als tiener maakte hij in de jaren '60 in Paramaribo mee hoe het proces naar onafhankelijkheid inspireerde, maar ook pijn, onzekerheid en slachtoffers veroorzaakte. Met het levensverhaal van zijn oom Piet Bolwerk (1934) als rode draad, beschrijft La Rose de culturele wereld van die jaren, waarin Nederlanders nog de dienst uitmaakten. Eind jaren '60 swingt Paramaribo als nooit tevoren, de opzweepende muziekstijl Kaseko werd geboren en er hing een opwindende, zwoele sfeer van verandering in de lucht. Het verlangen naar een gezamenlijke en verbindende identiteit was voelbaar.

ISBN 978-90-832756-0-4

9 789083 275604